

مروری بر مطالعات مربوط به ارزیابی کیفی نظام های دانشگاهی در ایران و جهان

فاطمه فخری پور^۱، غلامرضا حیدری^۲ (نویسنده مسئول)

چکیده:

مقدمه و هدف: تدوین سیاست علمی و پیشبرد طرحها و برنامه‌های پژوهشی، مستلزم اطلاعات جامع و دقیق درباره توانایی های بالقوه علمی و فنی کشور است. از مسائل مطرح آموزش عالی در سال‌های اخیر، افت کیفیت آموزش در نظام دانشگاهی ایران است.

مواد و روش ها: پژوهش پیش رو با روش تحلیل توصیفی به بررسی آثار و متون موجود و به بررسی ضرورت و شناسایی موانع موجود می پردازد. در این راستا با استفاده از متون و ادبیات موجود، بررسی کتب، مقالات، گزارشات و اسناد پیشین و مطالعات کتابخانه ای اطلاعات مورد نظر در طرح گردآوری می شود.

نتایج: یافته ها نشان می دهد عواملی نظیر: بهبود تکنولوژی آموزشی و روش تدریس، فرآیندهای ارزیابی درونی و بیرونی کیفیت دانشگاه ها، مدیریت کیفیت تدریس - یادگیری و همکاری با دانشگاه های خصوصی و نظایر آنها ارتقا دهنده کیفیت آموزشی هستند.

بحث: مطالعات موجود به بررسی مروری اکتفا کرده اند و کمتر مطالعه ای در بعد عملیاتی موضوع وارد شده است. شاید دلیل این موضوع ناکارآمد بودن سیستم ارزیابی موجود در سطح دانشگاهی کشور باشد که نمی تواند در ابعاد گوناگون دید وسیعی نسبت به عملکرد این نظام نشان دهد. از سوی دیگران مساله ارزیابی موضوعی چندبعدی است و نمی توان صرفا با افزایش یک پارامتر نظیر ارتقا کیفیت پژوهش اظهار کرد کیفیت آموزشی بهبود شایانی یافته است.

واژگان کلیدی: آموزش، ارزیابی، ارتقا کیفیت، دانشگاه، ایران.

---

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد علم سنجی، دانشگاه رازی کرمانشاه fatemehfakhripour@gmail.com

^۲ دانشیار گروه علم اطلاعات و دانش شناسی، دانشگاه رازی کرمانشاه ghrhaidari@gmail.com

مقدمه

آموزش عالی و علم در دنیای امروز نه یک کالای تجملی بلکه کالایی ضروری و شبه عمومی است، اما در جامعه ما جایگاهی حاشیه ای دارد (فراستخواه، ۱: ۸۹-۲). در سه دهه گذشته، تضمین کیفیت از جمله دغدغه های اصلی در آموزش عالی جهان شده است و ساز و کاری مهم برای توسعه و ترقی آموزش عالی به حساب می آید (محمدی و همکاران، ۱۳۹۱: ۳۸). تدوین شاخص ها و معیارهای کیفی استاندارد و استفاده از اصول علمی و منطقی که تقسیم امکانات محدود را در سطح ملی و منطقه ای برای دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی به نحوی مطلوب تسهیل و میسر سازد بسیار حائز اهمیت است (کیدوری، ۸۶: ۵۹). چیهو (۲۰۱۱) بر این باور است که تأثیرات ناشی از جهانی شدن، سرمایه داری و رقابت پذیری اقتصادی، گاه فراتر از کنترل ملت هاست، چالش هایی را فرا روی کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه قرار داده است (رحمانپور و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۲). آموزش عالی در دنیا در حال دگرگونی های ژرفی است. برنامه های آموزشی و پژوهشی، در حال تحول هستند و دانشگاه ها روز به روز احساس می کنند که باید بیش از پیش برون گرا و پاسخگو به جامعه شوند (فراستخواه، ۱: ۸۹). سند چشم انداز، ۱۴۰۴ ایران آینده را در جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه آسیای جنوب غربی تصویر کرده است بنابراین، کشورهایی که خواهان توسعه همه جانبه، متوازن و پایدار هستند، لازم است نظام آموزش عالی خود را به طور متوازن و پایدار توسعه دهند و در نوع سازماندهی فعالیت های دانشگاهی، خلاقیت و نوآوری را مد نظر قرار دهند (ثمري، ۱۳۹۲: ۶۲).

ادبیات موضوع

ضرورت توجه به کیفیت آموزش عالی از اهمیت ویژه ای برخوردار است و تضمین آن به عنوان یکی از مسائل مهم در زمینه آموزش عالی به حساب می آید (محمدی و

همکاران، ۳۷-۱۳۹۱:۳۸). برخی از صاحب نظران کیفیت نظام آموزشی را مترادف با کارایی درونی آن می دانند (کیدوری، ۸۶:۶۰). کیفیت در آموزش عالی، امری پویا و دارای ابعاد متعدد و متغیرهایی است که ارتقای دائمی آن باید همواره مورد توجه برنامه ریزان قرار گیرد (عظیمی فر و همکاران، ۱۳۹۶:۶۷). در آموزش عالی و دانشگاه های کشورمان در سه دهه گذشته پیشرفت ها و افزایش قابل توجهی در زمینه تعداد دانشجو و افزایش نسبت ثبت نام به جمعیت گروه سنی ۱۸ تا ۲۴ ساله و نیز ارتباطات علمی و بین المللی دانشگاهی بوجود آمده است (نادری، ۱۳۹۰:۲). بر این اساس تحقق اهداف و رسالت های آموزشی، پژوهشی، خدماتی و رشد حرفه ای در دانشگاه ها نیازمند یک برنامه و مدیریت کیفی جامع است که علی رغم تلاش ها و پژوهش های زیادی که در امر آموزش عالی صورت پذیرفته است، مع ذلک در آموزش عالی کشور هنوز نارسایی ها در ابعاد کیفی وجود دارد و در اینجا این سوال مطرح است که چرا ارتقا کیفیت آموزشی در نظام های دانشگاهی خصوصا آموزش عالی با توجه به پژوهش هایی که صورت گرفته هنوز در بین مسولان و مدیران این عرصه حائز اهمیت و جایگاه ویژه ای نمی باشد و در بسیاری از موارد نیز بررسی هایی به صورت نمونه موردی صورت گرفته است که نتیجه عموما حاکی از پایین بودن کیفیت آموزشی در نظام دانشگاهی کشور بوده است اما سوال اینجاست که چرا با وجود تاکید بسیار بر این موضوع شاهد اجرای این فرایند در نظام دانشگاهی کشور نیستیم و در صورت اجرای ارزیابی، کم و کیف این فرایند چگونه باید باشد. لذا پژوهش حاضر در تلاش است تا با مروری بر مطالعات مربوط به ارزیابی کیفی نظام های دانشگاهی در ایران و جهان ضرورت توجه به این مساله را روشن نماید و روش های دست یابی به ارتقای کیفیت آموزش در نظام دانشگاهی کشور مورد بررسی قرار گیرد. در این راستا با استفاده از متون و ادبیات موجود، بررسی کتب، مقالات، گزارشات و اسناد پیشین و مطالعات کتابخانه ای اطلاعات مورد نظر در طرح گردآوری می شود و پس از

بررسی پیشنهادی طرح و مبانی نظر کار و تحلیل داده ها راهکارهایی جهت ارتقا و بهبود کیفیت در نظام دانشگاهی می گردد.

روش شناسی

پژوهش حاضر از جهت هدف، از نوع کاربردی و از جنبه گردآوری داده از نوع توصیفی-تحلیلی است که به دنبال بررسی چالش ها و راهکارهای توسعه در نظام آموزش عالی کشور و بررسی اهمیت ارزیابی در راستای ارتقا کیفیت آموزشی بوده است. هم چنین روش گردآوری اطلاعات استفاده از روش مطالعه کتابخانه ای و بررسی اسناد، کتب، گزارشات، پایان نامه ها، طرح های پژوهشی، مقالات داخلی و خارجی و متون با استفاده از تکنیک هایی نظیر فیش برداری و خلاصه نویسی می باشد و در سطح نظری و مفهوم شناسی به بررسی ابعاد مفهومی از روش مطالعه کتابخانه ای و بررسی اسناد و متون مرتبط با موضوع استفاده شده پرداخته است. در این قسمت مروری بر پیشنهادی تحقیق صورت میگیرد که پژوهش های داخلی و خارجی صورت گرفته بررسی می شوند.

جدول شماره ۱: مروری بر پیشنهادی پژوهش.

الف: مطالعات داخلی		
نام محقق و سال	عنوان پژوهش	خلاصه یافته ها و نتایج
مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی (۱۳۸۳)	شاخص های ارزیابی آموزش عالی	شاخص های ارزیابی کلان و خرد آموزش عالی شامل شاخص های کمی، کیفی و تحلیلی آموزش عالی بوده و در ۵ حوزه اصلی تدوین گردیده است. ^۳
فراستخواه (۱۳۸۶)	چگونگی ارتقای کمی و کیفی دسترسی به آموزش عالی در ایران	وی نتیجه گرفت که تنوع منابع مالی، توسعه زیرساخت های لازم برای یادگیری از راه دور و الکترونیکی، توسعه کیفیت نظام سنجش و ... را جزو ضرورت ها در بحث آموزش عالی می باشد.
توفیقی داریان	ضرورت ارتقاء کیفیت در	نتیجه می گیرد که کارکرد مدل های مدیریت کیفیت در

³ <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/101178>

عالی ایران را با دو پدیده مهم در دوران بعد از انقلاب مواجه می‌داند. اول عقب ماندگی تاریخی و دیگری رشد سریع جمعیت.	آموزش عالی ایران	(۱۳۸۷)
به بررسی و مقایسه استاندارد رایج مدیریت کیفیت در آموزش عالی دولتی دانشگاه های تحت پوشش وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و هم چنین به تدوین استاندارد ملی مدیریت کیفیت آموزش عالی دولتی پرداخته است.	طراحی و تدوین مدلی برای بررسی کیفیت دانشگاه های دولتی ایران بر اساس مدل های رایج کیفیت	خراسانی و همکاران (۱۳۸۹)
ارائه پیشنهادها در سطوح چهارگانه نظام آموزش عالی جهت بهبود کیفیت را مورد بررسی قرار داده و به شناسایی چالش ها و مشکلات موجود پرداخته است.	بررسی عوامل مرتبط با اجرای مطلوب ارزیابی درونی در گروه های آموزشی دانشگاهی مروی بر یک دهه تجربه گذشته در ایران	اسحاقی و همکاران (۱۳۹۰)
طبق یافته های بدست آمده از این مطالعه عوامل اصلی و فرعی مؤثر شامل؛ عامل درون دانشگاهی، محیط محلی و منطقه ای، محیط سطح ملی و کلان، محیط بین المللی و همچنین عامل زمینه ای و زیر ساختی (تسهیل گر) می باشد.	بررسی و شناسایی عوامل مؤثر در فرآیند توسعه دانشگاهی	ثمیری و همکاران (۱۳۹۱)
نتایج طرح نشان می دهد نظام های آموزش عالی که بر اهمیت فرایند اعتبارسنجی و ارزیابی درونی در بهبود کیفیت آموزش عالی، ایجاد فرهنگ ارزشیابی و اعتبارسنجی در دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی، آشنایی و آگاهی مدیران تأکید کرده اند موفق تر هستند.	بررسی شاخص های اعتبارسنجی نظام های آموزش عالی: با تأکید بر رتبه بندی آنها	رحمان پور و همکاران (۱۳۹۳)
از نتایج این طرح می توان تسریع در فرایند تصمیم گیری از طریق نشان دادن نقاط قوت و ضعف و روند عملیات مختلف، جهت دار شدن برنامه های آموزشی و ... را ذکر نمود.	نقش ارزیابی در ارتقا کیفیت و بهبود برنامه ریزی در نظام آموزش عالی	جهرمی و جهرمی (۱۳۹۴)
الگوی پیشنهادی در قالب چهار بعد اصلی سیاست گذاری پژوهشی، نظام های تشویقی پژوهشی، زیرساخت های حمایتی پژوهشی و ارزیابی برون داده ای پژوهشی ارائه شده است.	طراحی الگوی کارکرد پژوهشی دانشگاه ها با رویکرد صنعت یاری	غلامی و همکاران (۱۳۹۷)
در این مقاله نتیجه گیری می شود که. برای ارتقا کیفیت	کیفیت آموزش عالی در	بونوتی

آموزش عالی در کشورهای در حال توسعه، بکارگیری از سیاست های مناسب و متخصصان اصیل (اعم از دانشگاهی و اداری) لازم است.	کشورهای در حال توسعه نیاز به پشتیبانی حرفه ای دارد	(۲۰۱۱)
در نتایج طرح به طور روشن بیان می کند که مهمترین تغییرات، تغییراتی است که بر بهبود و خود موسسه آموزشی متمرکز است.	مدیریت استراتژیک به عنوان کلیدی برای بهبود کیفیت آموزش	مدینا و اکومیندا (۲۰۱۳)
سه معیار اصلی (منابع فعالیت های آموزشی، سازمان فعالیت های آموزشی، نتایج آموزش متخصصان) و شاخص های آن به عنوان نتایج طرح تعیین شد.	معیارها و شاخص های کیفیت تحصیلات دانشگاهی: نتایج مصاحبه متخصصین	بزپالکو و همکاران (۲۰۱۶)

نتایج و پیشنهادها

در این مطالعه پژوهش های صورت گرفته در داخل و خارج کشور مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت. نکته حائز اهمیت در این مطالعات این موضوع است که عموماً این مطالعات به بررسی مروری اکتفا کرده اند و کمتر مطالعه ای در بعد عملیاتی موضوع وارد شده است. بعنوان مثال در بخش مطالعات داخلی طرح پژوهشی که توسط فراستخواه (۱۳۸۶) صورت گرفته به بررسی این امر از زوایای مختلف پرداخته است اما با توجه به گذشت قریب به دو دهه از این طرح نیاز است که اطلاعات مورد بازبینی قرار گیرد. در پژوهش های دیگری نظیر خراسانی و همکاران (۱۳۸۹) که صرفاً استانداردهای رایج و موجود را به بررسی پرداخته است و از شیوه های مشابه استفاده ای نشده و صرفاً جامعه مورد مطالعه دانشگاه های دولتی است و سایر موارد در این طرح بررسی نشده است. ریاحی و همکاران (۱۳۹۰) بدنبال ارتقا کیفیت خدمات آموزشی و علم تولیدی در عرصه دانشگاهی می باشد که فرصت ها و تهدیدها در این طرح بررسی نشده است. از سوی دیگر مهدی پور و همکاران (۱۳۹۵) با استفاده از روش های کمی و روش پیرسون در دانشگاه علوم پزشکی زاهدان می تواند دیدگاه خوبی در رابطه با ارتباط متقابل داده ها به دست بدهد که این پژوهش با بکارگیری این روش به نتایج خوبی دست یافته و نیاز است این نتایج در

تحقیقات دیگر نیز به کار گرفته شوند. در بحث مطالعات خارجی نیز در کشورهای توسعه یافته و روبه توسعه مطالعات بسیاری صورت گرفته است که نیاز است در طرحی یافته های آنها بررسی و بومی سازی گردد. برای مثال بونوتی (۲۰۱۱) به پژوهش از نوع مطالعه موردی می پردازد و جامعه آماری آن نسبتاً وسیع است اما بصورت کیفی به تحلیل پرداخته است و اطلاعات طرح یا طرح های مشابه بصورت کمی در دسترس نمی باشد. گودو و همکاران (۲۰۱۱) در پژوهش خود به بررسی مسائل مربوط به آموزش کیفیت: چالش ها و فرصت ها پرداخته است از جایی که این طرح با نمونه آماری بالا و در کشورهای در حال توسعه مورد بررسی قرار گرفته است می تواند با استفاده از روش مشابه در کشور ایران نیز اجرا و داده ها بررسی شود. براهان و زیارتی (۲۰۱۵) نیز ه ارائه چک لیست معیارهای کیفیت برای موسسات دانشگاهی خصوصی آموزش عالی در ترکیه پرداخته است که بایستی کیفیت این موسسات در رابطه با موسسات آموزش عالی کشور ایران مورد بررسی قرار گیرد تا بتوان از نتایج استفاده نمود. هم چنین پتروفسکی و آگاپوا (۲۰۱۶) با بررسی و مشاهده مروری به اهمیت موضوع می پردازد و نتایجی را ارائه می دهد که نیاز است در عمل نیز مورد بررسی قرار گیرند. در نهایت با بررسی مطالعات صورت گرفته عوامل زیر مکرراً در پژوهش ها بعنوان عوامل ارتقا دهنده و کاهنده کیفیت آموزش در نظام دانشگاهی مورد تاکید قرار گرفته اند که در جدول زیر خلاصه شده است:

جدول شماره ۲: عوامل ارتقا دهنده و کاهنده کیفیت آموزش در نظام دانشگاهی.

عوامل ارتقا دهنده کیفیت آموزشی
بهبود تکنولوژی آموزشی و روش تدریس،
فرآیندهای ارزیابی درونی و بیرونی کیفیت دانشگاهها،
مدیریت کیفیت تدریس - یادگیری،
مدیریت کیفیت پژوهش، مأموریت،
اهداف سازمانی و مدیریت نهادی،

مدیریت کیفیت تعامل با جامعه (مشارکت اجتماعی)،
مدیریت کیفیت منابع انسانی، مدیریت کیفیت خدمات پشتیبانی،
مدیریت کیفیت نظام ارزیابی و تضمین کیفیت
بهره گیری از تکنیک برنامه ریزی ارزش در آموزش عالی،
تسریع در فرایند تصمیم گیری از طریق نشان دادن نقاط قوت و ضعف و روند عملیات مختلف؛
پاسخ گو بودن مسئولان و افزایش احساس همبستگی و وفاداری؛
افزایش قدرت ر هبری مدیران، ارتباط بهتر بین مدیران و کارکنان،
شناسایی دیدگاه های اصلاحی و جهت دار شدن برنامه های آموزشی
سیاست گذاری پژوهشی و ایجاد نظام های تشویقی پژوهشی
نیاز به سرمایه گذاری در امکانات، منابع آموزشی و تحقیقاتی، فناوری و همکاری با دانشگاه های خصوصی
عوامل کاهنده کیفیت آموزشی
افزایش تقاضا برای ورود به آموزش عالی،
سیاست توسعه کمی آموزشی بجای توسعه کیفی،
نبود زیرساخت های حمایتی پژوهشی و ارزیابی برون داده ای پژوهشی
نگاه تک بعدی به بحث آموزش بجای دیدگاه چندبعدی
عدم برخورداری دانشگاه ها امکانات فیزیکی لازم برای ارائه خدمات موثر به دانشجویان فعلی خود
نبود استراتژی های مدون و مناسب در واکنش به مقوله جهانی سازی

(ماخذ: یافته های پژوهش، ۱۴۰۰)

طبق یافته های پژوهش می توان نتیجه گرفت که با توجه به ضرورت بحث ارزیابی کیفیت آموزش در ایران کمتر به صورت کاربردی و عملی به این مقوله پرداخته شده است. لذا نیاز است که مدیران و مسولان دخیل در امر ارزیابی کیفیت آموزش به این مهم توجه ویژه ای داشته باشند تا بحث کیفیت آموزشی در سطح های مختلف آموزشی کارشناسی، ارشد و دکترها و رشته های مختلف و هم چنین موسسات و دانشگاه های مختلف سنجیده گردد و معیاری برای ارزیابی سیستم آموزشی بصورت یکپارچه و واحد ارائه گردد. لذا طراحی

مدلی برای بررسی کمی و کیفی کیفیت آموزشی و پژوهشی بصورت یکپارچه از اهم واجبات در راستای افزایش کارایی نظام آموزشی کشور می باشد. امید است با بکارگیری راهکارهای ذیل شاهد ارتقا سطح آموزشی در کشور عزیزمان باشیم:

- اهتمام بر جذب نخبگان در فرایند استخدام و گزینش نیروها
- اختصاص بودجه به منظور افزایش سهم فرصت های مطالعاتی استفاده از تجارب آن ها
- رفع مشکلات بودجه و نیروی انسانی کتابخانه های مؤسسات و مراکز تحقیقاتی و آموزشی بخصوص استان ها به منظور دسترسی آسان به منابع مطالعاتی
- تحول در محیط حقوقی و اصلاح قوانین و مقررات زدایی به منظور ایجاد ارزیابی مستمر
- ایجاد زیرساخت های حمایتی از پژوهش و ارزیابی برون دادهای پژوهشی
- اجرای آزمایشی الگو و فرایند های پیشنهادی گروه ها و دانشکده های گوناگون دانشگاه ها و ایجاد بستری به منظور دسترسی سایر حوزه ها به نتایج
- تشکیل شورایی متخصص به منظور تدوین شاخص های بومی و ایجاد الگویی واحد

منابع و ماخذ

۱. اسحاقی، فاخته و محمدی، رضا و صادقی مندی، فاطمه و زمانی فر، مریم، (۱۳۹۰)، بررسی عوامل مرتبط با اجرای مطلوب ارزیابی درونی در گروه های آموزشی دانشگاهی (مروری بر یک دهه تجربه گذشته در ایران)، پنجمین همایش ارزیابی کیفیت در نظام دانشگاهی، تهران،، <https://civilica.com/doc/187975>
۲. اسماعیل نیا، ندا و حسین پور، علیرضا (۱۳۹۴). بین المللی شدن آموزش عالی و ارتقای کیفیت دانشگاهی در آموزش مهندسی، کنگره بین المللی مدیریت، اقتصاد و توسعه کسب و کار، تبریز،، <https://civilica.com/doc/440799>
۳. توفیقی داریان، جعفر (۱۳۸۷)، ضرورت ارتقاء کیفیت در آموزش عالی ایران، دوازدهمین کنگره سراسری همکاریهای دولت، دانشگاه و صنعت برای توسعه ملی، تهران،، <https://civilica.com/doc/63845>
۴. ثمری، عیسی، یمنی دوزی سرخابی، محمد. ابراهیم صالحی عمران، گرابی نژاد، غلامرضا. (۱۳۹۳). بررسی و شناسایی عوامل موثر در فرآیند «توسعه دانشگاهی» در دانشگاه های دولتی ایران، دو فصلنامه مطالعات برنامه ریزی آموزشی، ۲(۴)، ۶۷. magiran.com/p1318129

۵. خراسانی، اباصلت، یمنی دوزی سرخابی، محمد، پرداختچی، محمد حسن، صباغیان، زهرا. (۱۳۸۹). طراحی و تدوین مدلی برای بررسی کیفیت دانشگاههای دولتی ایران بر اساس مدل‌های رایج کیفیت (رویکرد سیستمی). فصلنامه آموزش مهندسی ایران، ۱۲(۴۸)، ۲۵-۵۰. doi: 10.22047/ijee.2011.689
۶. خراسانی، اباصلت؛ ملامحمدی، اعظم؛ (۱۳۹۰). مقایسه کیفیت دانشگاه صنعتی امیرکبیر و دانشگاه صنعتی شاهرود بر اساس مدل های رایج کیفیت. نشریه آموزش عالی ایران پاییز و زمستان ۱۳۹۰ - شماره ۱۳ علمی-پژوهشی صص ۱۶۱-۱۸۲.
۷. رحمان پور، محمد، سلام یعقوبی، سهرکاو احمدی و زمانی، بی بی عشرت. (۱۳۹۷). بررسی شاخص های اعتبارسنجی نظام های آموزش عالی: با تأکید بر رتبه بندی آنها. نامه آموزش عالی، دوره جدید، سال هفتم، شماره بیست و ششم، تابستان ۱۳۹۳، صص ۱۱-۴۷.
۸. ریاحی، بهروز و شهرکی، علیرضا و سیدی مرغکی، مجتبی (۱۳۹۰). ارتقاء کیفیت خدمات آموزشی و علم تولیدی در دانشگاه ها با استفاده از مدل EFQM (با تأکید بر دانشگاه آزاد اسلامی)، همایش منطقه ای تبیین خدمات دانشگاه آزاد اسلامی، دورود. <https://civilica.com/doc/169338>
۹. سالاری، محمود، دیانی، محمدحسین، فتاحی، رحمت الله، (۱۳۹۴). تحلیلی بر عوامل بازدارنده و تسهیل کننده مطالعه در ایران در چهار دهه اخیر: رویکردی مروری، پژوهش نامه کتابداری و اطلاع رسانی، ۴(۲)، ۱۲-۲۹. magiran.com/p1482593
۱۰. سبحانی نژاد، مهدی و منافی شرف آباد، کاظم (۱۳۹۰). بررسی چالشها و راهکارهای توسعه کیفی در نظام آموزش عالی کشور، اولین همایش ملی آموزش در ایران ۱۴۰۴، تهران، <https://civilica.com/doc/133081>
۱۱. سیفی، حامد و نیک نشان، شقایق (۱۳۹۳). کار بست متدلوژی مهندسی ارزش در ارتقاء و بهبود کیفیت در آموزش عالی بررسی موردی دانشگاه پیام نور، کنفرانس ملی مهندسی ارزش و مدیریت هزینه تهران، <https://civilica.com/doc/363427>
۱۲. عظیمی فر معصومه، رشادت جو حمیده، جمالی اختر، نیک فر شکوفه. (۱۳۹۷) ارائه مدلی برای ارتقاء کیفیت آموزش در رشته داروسازی مورد: (دانشکده داروسازی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تهران). دو ماهنامه علمی-پژوهشی راهبردهای آموزش در علوم پزشکی. ۱۱ (۲): ۶۶-۷۲
۱۳. غلامی، زهرا، آراسته، حمیدرضا، نوه ابراهیم، عبدالرحیم. زین آبادی، حسن رضا. (۱۳۹۷) طراحی الگوی کارکرد پژوهشی دانشگاهها با رویکرد صنعتیاری فصلنامه مطالعات راهبردی سیاست گذاری عمومی، دوره ۸، شماره ۲۷، تابستان ۹۷.
۱۴. فراستخواه مقصود، بازرگان عباس، قاضی طباطبایی محمود. (۱۳۸۶)؛ تحلیل مقایسه ای نظامهای تضمین کیفیت آموزش عالی در جهان: وجوه اشتراک و افتراق در تجربه های جهانی. فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی. ۱۳ (۲): ۱-۱۹
۱۵. فراستخواه، مسعود. (۱۳۸۷)، بررسی چگونگی ارتقای کمی و کیفی دسترسی به آموزش عالی در ایران. نشریه آموزش عالی ایران، پاییز ۱۳۸۷، دوره ۱، شماره ۲؛ صص ۹۵-۱۲۲.
۱۶. فراستخواه، مقصود؛ (۱۳۸۷) پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی زمستان، شماره ۵۰ علمی-پژوهشی (وزارت علوم)، صص ۶۷-۹۶.

۱۷. قناعتیان جهرمی، فاطمه، قناعتیان جهرمی، علی (۱۳۹۴)، نقش ارزیابی در ارتقا کیفیت و بهبود برنامه ریزی در نظام آموزش عالی، اولین کنفرانس بین المللی روانشناسی و علوم تربیتی، شیراز،، <https://civilica.com/doc/460379>
۱۸. کیدوری، امیر حسین. (۱۳۸۶) معرفی برخی شاخص های کیفیت نظام دانشگاهی برای استفاده در بودجه ریزی دانشگاهی، فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، شماره ۴۵،
۱۹. محمدی، رضا. محبوبه عارفی، عباس بازرگان، فاخته اسحاقی، (۱۳۹۳). طراحی الگوی مطلوب ممیزی کیفیت آموزش عالی ایران، فصلنامه مطالعات اندازه گیری و ارزشیابی آموزشی، ۴(۵)، ۱۱۵-۱۵۳. magiran.com/p1467536
۲۰. مهدی پور، یوسف و شهرکی پور، حسن و میر، فریبا، (۱۳۹۵). بررسی رابطه به کارگیری تکنولوژی آموزشی مدرن با ارتقاء سطح کیفیت آموزش دانشگاه علوم پزشکی زاهدان، چهارمین همایش علمی پژوهشی یافته های نوین علوم مدیریت، کارآفرینی و آموزش ایران، تهران،، <https://civilica.com/doc/615058>
۲۱. وبسایت رسمی مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/101178>
۲۲. ولیخانن دهاقانی، ماشاله و جعفری، طاهر (۱۳۹۳). اعتبارسنجی و ارزیابی بیرونی در ارتقاء کیفیت نظام آموزش عالی، همایش بین المللی مدیریت، تهران،، <https://civilica.com/doc/344018>
23. Bezpalko, Olga & Klishevych, Nataliia & Liakh, Tetiana & Pavliuk, Roman. (2016). Criteria and Indicators of University Education Quality: The Results of Expert Interview. *The New Educational Review*. 46. 61-71. 10.15804/ner.2016.46.4.05.
24. Borahan, Nilufer & Ziarati, Reza. (2002). Developing a Quality Criteria for Applications in the Higher Education Sector in Turkey. *Total Quality Management & Business Excellence - TOTAL QUAL MANAG BUS EXCELL*. 13. 913-926. 10.1080/0954412022000017021.
25. Bunoti, Sarah, (2011). The Quality of Higher Education in Developing Countries Needs Professional Support, , online seminar article: <https://www.semanticscholar.org/>
26. Gudo, C., Olel, M.A., & Oanda, I. (2011). University Expansion in Kenya and Issues of Quality Education: Challenges and Opportunities.
27. Malekinia, E., Malekinia, Z., & Feizi, S. (2019). [Imperative Strategies for Iranian's Higher Education System in Globalization Age (Persian)]. *Quarterly Journal of the Macro and Strategic Policies*, 6(4), 518-545. <http://dx.doi.org/10.32598/JMSP.6.4.518>
28. María José Latorre-Medina, Francisco Javier Blanco-Encomienda (2013), Strategic Management as Key to Improve the Quality of Education. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Volume 81, 28 June 2013, Pages 270-274.
29. V. Petrovski, Igor, Elena N. Agapova, (2016), Strategies of Raising the Quality of Higher Education and Attaining Equality of Educational Opportunities, *INTERNATIONAL JOURNAL OF ENVIRONMENTAL & SCIENCE EDUCATION*, 2016, VOL. 11, NO. 9, 2519-2537, DOI: 10.12973/ijese.2016.704a